

Het gebouw als afgeleide van de verbindende functie

Buurthuizen zijn belangrijke schakel voor gemeentelijke doelen in sociaal domein

DOOR Yvet Bommeljé en Tea Keijl

Buurthuizen zijn uitermate geschikt om belangrijke doelstellingen uit de Wmo te realiseren, zoals het bevorderen van participatie van mensen met een beperking, sociale samenhang en leefbaarheid. Dat betoogt maatschappelijk adviseur Margreeth Broens. 'In buurthuizen kunnen mensen binnen de kaders van algemene voorzieningen ondersteuning krijgen die aansluit bij hun persoonlijke welzijnsbehoefte.'

Broens werkt nu zo'n tien jaar met en voor buurthuizen, als onderzoeker en verbindend gesprekspartner voor gemeenten en buurthuizen en multifunctionele accommodaties. Ze schreef diverse publicaties over buurthuizen, waaronder 'Thuis in het buurthuis' in 2012. In datzelfde jaar adviseerde ze gemeenschapshuis de Pracht in Aalst (gemeente Waalre) toch vooral aan de gemeente duidelijk

te maken wat ze allemaal deden met het subsidiegeld, ook al vond de gemeente een dergelijke verantwoording niet per se nodig; de betrokken wethouder wilde het buurthuis sowieso sluiten en zag de Pracht het liefst intrekken in de brede school. Het bestuur van de Pracht volgde Broens' advies op, en kwam met een overtuigend verhaal. In dat verhaal maakten ze duidelijk dat de toen alleen nog maar aangekondigde decentralisatie van de ondersteunende begeleiding uit de AWBZ naar de Wmo kansen biedt aan gemeenten en gemeenschapshuizen. De gemeenteraad stak daarop een stokje voor de plannen van de wethouder.

Prachtdag

Het buurthuis in Aalst bleef open en is nu – naast heel veel meer – het toneel van een wekelijkse Prachtdag. Die wordt verzorgd door een team van zo'n tien vrijwilligers, ondersteund door een professional van RSZK (Regionale Stichting Zorgcentra De Kempen). De gemeente betaalt mee aan deze activiteit en de

deelnemers betalen een eigen bijdrage. Dat zijn ouderen met bijvoorbeeld beginnende dementie of Parkinson, en hun mantelzorgers worden ontlast tijdens de Prachtdag. Broens: 'Bijzonder is de persoonlijke aandacht binnen deze algemene voorziening. Met iedere deelnemer wordt apart besproken wat hij of zij graag wil doen. Je mag meedoen aan de groepsactiviteiten, maar je mag je ook even terugtrekken en je eigen ding doen. Sjoelen, een boek lezen: prima. Een fietstochtje maken? Ook goed, want er zijn voldoende vrijwilligers die het mogelijk kunnen maken.' Het gaat bij die persoonlijke keuzevrijheid volgens Broens overigens niet alleen om het aantal vrijwilligers, maar vooral om hun aard. 'Hier komt het verschil tussen welzijnsvrijwilligers en zorgvrijwilligers goed tot uitdrukking. Evelien Tonkens heeft dat onderscheid helder verwoord, in haar rapport¹ over vrijwilligerswerk. In zorginstellingen vullen vrijwilligers professionals aan, ze hebben weinig beslissingsbevoegdheid en bijna altijd een

Het buurthuis

Een buurthuis is een centrum waar functies, activiteiten en ontmoeting voor iedereen in een gebied, buurt of kern plaatsvinden. Onder regie van het buurthuis is jong en oud welkom, in diverse rollen en verbanden: van intensief en langdurig als lid van een vereniging, van kortere duur als deelnemer aan bijvoorbeeld een cursus of incidenteel als bezoeker van een spreekuur.

Kanda Hoffman

In een toekomstbestendig buurthuis is het gebouw altijd een afgeleide van de inhoudelijke visie. Bij 't Gebint in Biest-Houtakker (onder Tilburg) ontmoet jong en oud elkaar voor een spelletje Rummikub: goed voor de sociale samenhang.

professional in de buurt. In het welzijnswerk is de inhoud van de dienstverlening minder strak vastgelegd. Daardoor hebben vrijwilligers meer ruimte om zelf vorm en inhoud aan hun werk te geven, en ze dragen er vaak ook meer verantwoordelijkheid.'

Fysiotherapeut

Naast de dagbesteding – die een preventieve werking kan hebben – noemt Broens meer activiteiten in buurthuizen die naadloos aansluiten bij de gemeentelijke doelen in het sociaal domein. Daar kunnen gemeenten dus met hun beleid op inhaken. 'Ontmoeting is daarbij een terugkerende factor. Het buurthuis is misschien wel de laatste plek waar de actuele en gewraakte tweedeling tussen laag- en hoogopgeleid niet aan de hand is. Iedereen ontmoet elkaar bij de prikpost, de fysiotherapeut of de belastingconsulent.' Broens benadrukt dat er verschillende soorten van ontmoeting bestaan, die in het gemeenschapshuis allemaal voorkomen: 'Geplande en formele ontmoeting vindt doorgaans plaats tussen gelijkgestemden, terwijl er bij informele en toevallige ontmoetin-

gen vaker contact is tussen mensen die elkaar anders niet zouden ontmoeten. En juist die soorten van ontmoeting vinden bij uitstek plaats in het buurthuis, ook al is dat een nevendoeel. Je ziet hier de waarde van de verbinding tussen de activiteit, en de ruimte als afgeleide daarvan. Iedereen gaat naar zijn eigen activiteit, maar ontmoet elkaar naderhand. Bijvoorbeeld als je na de yogales in de centrale hal een kopje thee drinkt en daar wekelijks hetzelfde oudere echtpaar treft na hun tabletles, dan ga je elkaar vanzelf groeten en wie weet een praatje maken.'

De 3 K's

Buurthuizen hebben de afgelopen decennia heel wat te verstouwen gekregen, weet Broens. 'En dat heeft niet bijgedragen aan een goede beeldvorming bij beleidsmakers. Ik maak geregeld mee dat vertegenwoordigers van gemeenten vertellen dat ze nog nooit bij een gemeenschapshuis binnen zijn geweest, dat ze geen idee hebben wat daar gebeurt. En als ze al een idee hebben, dan reikt dat soms niet verder dan het beeld van de 3K's: Kienen, Kaarten en Keuvelen. Gemeen-

schapshuizen zijn echter veel meer dan dat.' Broens schets de ontwikkelingen die aan dat negatieve imago en grondslag lagen. 'In de jaren zeventig werkten professionele buurtwerkers letterlijk in de buurt, in de buurthuizen. Maar in de jaren tachtig is er flink bezuinigd op het welzijnswerk en educatie voor volwassenen. De activiteiten werden gecentraliseerd; Nederlands als tweede taal werd bijvoorbeeld verplaatst naar de roc's. Een ander voorbeeld van een dragende activiteit die verdween uit veel buurthuizen is het peuterspeelzaalwerk, waarvoor voorheen vrijwel elk kind en dus alle ouders naar het buurthuis kwamen.

De vrijwilligers die bleven, probeerden het buurthuis in stand en de financiën op orde te houden. Daarop haakten de vrijwilligers met meer inhoudelijke belangstelling veelal af. Die periode, de jaren negentig, werd bovendien gekenmerkt door marktwerking, en de burger als consument ging kwaliteitseisen stellen. Dat betekende in de praktijk vaak dat het buurthuis plat gezegd tot een zalencentrum dreigde te degraderen, met het verhuren van ruimte als voornaamste doel en de inhoudelijke

Waarom gemeentelijk beleid voor gemeenschapshuizen?

Beleed op het terrein van buurthuizen is lokaal beleid en niet verplicht. Het beleid is bovendien divers: op het vlak van welzijnsbeleid, maatschappelijk vastgoed en beheer of een combinatie daarvan. In tijden van bezuinigingen ligt het voor de hand om buurthuizen dus maar te sluiten. Maar juist nu zou de gemeente beleid moeten ontwikkelen met buurthuizen als onmisbare partner.

Bij nieuwbouw of renovatie is het gebouw altijd afgeleide van de functie; investeer dus ook in de vrijwilligers die als partner kunnen zorgen voor het binnenhalen van nieuwe activiteiten en doelgroepen. Mogelijke beleidsdoelen en invullingen daarvan zijn:

- Het bestrijden van segregatie en eenzaamheid. Laagdrempelige activiteiten in het buurthuis kunnen eenzaamheid verzachten en ontmoeting bevorderen.
- Het vormgeven van integraal beleid. Dat kan door het slim bundelen van functies en activiteiten. Als voorzieningen dreigen te verdwijnen uit een kern, biedt het buurthuis kansen om diensten in het gebied te behouden. Dus: samenhang schetsen tussen het inhoudelijke doel en het maatschappelijk vastgoed en vervolgens facilitair beheer en exploitatie.
- Het invullen van ondersteunende begeleiding in de vorm van dagbesteding, zoals in het voorbeeld van De Pracht uit Waalre.
- Het bevorderen van participatie van mensen met een verstandelijke beperking, in de vorm van (arbeidsmatige) dagbesteding, door de doelgroep te laten werken in het horecagedeelte.
- Invulling geven aan jeugdbeleid: weekendschool, huiswerkbegeleiding, samen koken, banden leren plakken van ouderen en omgekeerd ouderen helpen.
- Invulling geven aan de buitenruimte als verlengde van het buurthuis: stadslandbouw, belevingstuin, beweegtuintje, sportveldje, wachtruimte voor collectief vervoer.
- Informatiepunt en activiteiten voor expat(vrouwen) en hun kleine kinderen en bijvoorbeeld Poolse arbeidsmigranten.
- Het gebruik van het gemeenschapshuis als uitvalsbasis voor een opbouwwerker zoals een dorpsondersteuner.
- Het gebruik van het gemeenschapshuis voor keukentafelgesprekken, als burgers die op neutraal terrein wensen te voeren.

doelstelling uit het zicht.' Met name na het begin van de crisis, is er opnieuw flink bezuinigd op de buurthuizen, onder het mom van: we bezuinigen op de stenen en niet op de activiteiten. Broens wint zich daarover op: 'Want de stenen zijn wel de voorwaarde voor activiteiten. Veel buurthuizen zijn veel te rigouzeus gesloten en er is te slecht nagedacht over de effecten. Want waar blijven al die activiteiten? En vooral: waar blijft de verbindende ontmoetingsfunctie, als de activiteiten versnipperd worden over diverse gebouwen? Buurthuizen passen bij uitstek in deze tijd waarin de overheid probeert bij burgers een actieve en betrokken houding te ontwikkelen.'

Kentering

Gelukkig tekent zich volgens Broens de laatste jaren een kentering af, met name in de manier waarop buurthuizen gerund worden. 'Ik zie steeds meer besturen actief werken aan het zelf inhoudelijk vormgeven van activiteiten.

Ze zijn samen met de vaste gebruikers en huurders ook op zoek naar verbinding tussen de afzonderlijke activiteiten. Ze ontwikkelen bijvoorbeeld activiteiten die aansluiten bij het gestegen opleidingsniveau van de nieuwe senioren. Daarmee hebben ze alle vijftigplussers voor ogen, dus echt vanaf die jonge leeftijd. Denk aan een lezing als gezamenlijke voorbereiding op museumbezoek, of een film carroussel. Je ziet her en der eetpunten

ontstaan, waarbij het gezamenlijk de maaltijden gebruiken belangrijk is. Soms gaat dat nog verder en bereiden de deelnemers de maaltijden zelf als groep, en leren ze en passant veel over gezonde voeding. Ook het voorbeeld van de opkomende repaircafés laat zien dat hoog- en laagopgeleid elkaar kunnen vinden in het gezamenlijke streven naar een alternatief voor de wegwerpmaatschappij. De voormalig conciërge helpt bij wijze van spreken de gewezen schooldirecteur bij het herstellen van zijn koffie apparaat.' De nieuwe besturen en beheersstichtingen, die veelal enkel uit vrijwilligers bestaan, vormen een afspiegeling van het enorm gestegen opleidingsniveau van de afgelopen decennia. Broens: 'Deze nieuwe bestuurders willen graag iets doen voor de gemeenschap, voor iedereen van nul tot honderd. Ze weten wat maatschappelijk ondernemen betekent, hoe je een beleidsplan schrijft en krijgen het voor elkaar dat de daarin verwoorde inhoudelijke visie op de functies daadwerkelijk leeft onder de rest van de vrijwilligers. Ze weten ook hoe je samenwerkingsverbanden aangaat en hoe je mensen naar het buurthuis verleidt. Kortom: zij weten hoe je een buurthuis toekomstbestendig runt en zijn daardoor een gelijkwaardige gesprekspartner voor de gemeente.' Het gaat bij die nieuwe lichte bestuurders overigens niet alleen om de 'betere' wijken, weet Broens. 'Een moeilijke wijk is immers geen eenheidsworst, ook daar zitten hogeropgeleiden. Bovendien hoeven bestuurders niet per se hoogopgeleid te zijn, er zijn ook genoeg natuurtalenten met praktisch vernuft die over de juiste eigenschappen beschikken. Een andere voor de hand liggende oplossing is een professionele opbouwwerker die op zoek gaat naar de mensen die wel de ambitie hebben maar er nog niet hele-

Stichting Zet

Margreth Broens is werkzaam bij maatschappelijk adviesbureau Stichting Zet, dat zich afficheert als de 'Schakel naar sociaal resultaat'. Zet werkt met ongeveer dertig adviseurs, trainers en onderzoekers in diverse programma's in het sociaal domein en richt zich daarbij op participatie & toegankelijkheid, bereikbare regio's, vitale wijken en kernen, vitale zelfredzaamheid. Zet adviseert gemeenten over inclusief beleid en geeft bijvoorbeeld door het hele land trainingen aan buschauffeurs over de bejegening van mensen met een beperking. Zet ontwikkelde ook de applicatie Omzet XL, waarmee ondernemers hun omzetgroei kunnen berekenen als ze hun deuren openen voor mensen met een beperking. www.wijzijnzet.nl

maal klaar voor zijn en hen begeleidt in hun bestuursfunctie.’

Schaal

Dat het buurthuis steeds meer een gelijkwaardige gesprekspartner is, kan door de gemeente als positief gezien worden. Broens beaamt: ‘Temeer omdat de buurt tegenwoordig het schaalniveau is waarop de gemeente wil werken. De buurt is het niveau waarop mensen iets voor elkaar kunnen betekenen. Mensen willen ook graag blijven wonen in de buurt waar ze altijd al woonden en zelfredzaamheid kan op het niveau van de buurt gestalte krijgen. Buurt- en dorpshuizen hebben, voor wat betreft het schaalniveau, een wezenlijk andere positie in buurten en wijken dan grote multifunctionele centra (mfc’s) en kleine huiskamers. Een mfc in de stad is voor veel meer inwoners dan een buurthuis en kan om die reden geen bijdrage leveren aan de sociale samenhang en de leefbaarheid van het gebied, want bezoekers komen elkaar nadien niet meer tegen in hun eigen buurt. Mfc’s moeten zichzelf bedruipen en professionals maken er de dienst uit, dus het is niet aantrekkelijk om er als vrijwilliger betrokken bij te raken. De schaal van huiskamers in de buurt is juist weer te klein, met een sterke sociale cohesie waardoor nieuwelingen zich niet welkom voelen. Ze zijn weliswaar goedkoper, maar door de kleinschaligheid is er slechts één activiteit tegelijkertijd. Ontmoeting tussen verschillende groepen is dan niet mogelijk.’ Broens onderstreept dat laatste met het voorbeeld van de Prachtdag in Waalre, waar ze het gesprek ook mee begon: ‘Een prachtig neveneffect van dergelijke activiteiten op buurtniveau, is dat de mantelzorgers en de deelnemers elkaar in hun buurt, bij het boodschappen doen ook tegenkomen en een praatje met elkaar kunnen maken.’ Zo slaan buurthuizen nog een extra vlieg in dezelfde klap: informeel lotgenotencontact tussen mantelzorgers. ■

Yvet Bommeljé is redactievoorzitter van Sociaal Bestek, **Tea Keijl** is de eindredacteur.

Noot

1. Kunnen we dat (niet) aan vrijwilligers overlaten? Nieuwe verhoudingen tussen vrijwilligers en professionals in zorg en welzijn | evelientonkens.nl/publicaties/boeken-rapporten/